

Sensus et Interpretatio

John Dewey on Francis Bacon and the Scientific Interpretation of Nature. Towards a Deontology of the Hermeneutical Activity

Cristinel Munteanu¹

Abstract: Taking as a point of departure Francis Bacon's famous aphorism ("Nature, to be commanded, must be obeyed"), I will present and comment on an original interpretation given to this principle by John Dewey, who highly appreciated the aforementioned English philosopher. At the same time, I will try to emphasize some aspects regarding a *sui generis* deontology of the hermeneutical activity, especially for the field of natural sciences, since every researcher is also an interpreter of facts and theories. I believe that the respectful attitude revealed and promoted by John Dewey, in relation to Nature, can contribute to establishing such a deontology.

Keywords: Francis Bacon; John Dewey; hermeneutics; philosophy; interpretation; natural sciences

John Dewey despre Francis Bacon și interpretarea științifică a naturii. Pentru o deontologie a activității hermeneutice

1. Preliminarii

Într-o recentă „foarte scurtă introducere” în hermeneutică (*Hermeneutics. A Very Short Introduction*), această disciplină (sau, mai degrabă, activitate omenească) este definită, simplu și concis, ca „interpretare” (atrăgându-se atenția că scopul interpretării este acela de a pricepe nu doar un text, ci și o situație) sau ca „arta de a înțelege și de a se face înțeles”, precizându-se că fiecare om se îndeletnicește cu

¹ Professor, PhD, Faculty of Communication and International Relations, “Danubius” University of Galati, Address: 3 Galati Boulevard, 800654 Galati, Romania, Tel.: +40.372.361.102, fax: +40.372.361.290, Corresponding author: cristinel.munteanu@univ-danubius.ro.

hermeneutica „ori de câte ori încearcă să capteze sensul a ceva – fie [acel ceva] o conversație, un articol de ziar, o piesă shakespeareiană sau o relatare a unor evenimente trecute” (Zimmermann, 2015, pp. 1-2)¹. Se mai spune, în același loc, că «înțelegerea» însăși trebuie considerată drept „cunoaștere luată într-o accepție mai profundă”, care presupune nu doar culegerea faptelor, ci și „integrarea lor într-un tot semnificativ”. (Zimmermann, 2015, p. 2)

1.1. De obicei, când se vorbește despre hermeneutică, se au în vedere hermeneutica teologică, hermeneutica literară, hermeneutica filosofică, hermeneutica juridică etc. (cf. Palmer, 1969, p. 33 și urm.), fără să fie aduse în discuție și eventualele raporturi ale hermeneuticii cu științele naturii. Totuși, în pofida părerii unor oameni de știință (și, mai cu seamă, în ciuda opiniei reprezentanților „pozitivismului științific”), interpretarea faptelor (în baza anumitor teorii) este necesară și în acest domeniu și, ca atare, utilitatea hermeneuticii nu poate fi pusă la îndoială nici în acest caz (cf. Whitehead, 1967, p. 217). După cum au dovedit, în ultimele decenii, unii filosofi ai științei (precum Norwood Russell Hanson și Paul Feyerabend, de pildă), „teoriile științifice sunt asemeni lentilelor prin care cercetătorul interpretează descoperirile” (Zimmermann, 2015, p. 125); prin urmare, observarea de tip științific nu are cum să fie complet nepărtinitoare.

1.2. Interesant este că unul dintre textele filosofice care au determinat dezvoltarea științei moderne pe temeiuri (voit) obiective, și anume *Novum Organum, sive indicia vera de interpretatione naturae* (*‘Noul Organon sau adevăratele îndrumări pentru interpretarea naturii’*), publicat în 1620 și avându-l ca autor pe Francis Bacon (1561-1626), nu doar că include termenul *interpretare* (lat. *interpretatio*) în subtitlu, ci are și următorul incipit (întrucâtva abiguu) în care omul este etichetat ca *interpret* (lat. *interpres*) al naturii: „*Homo, naturae minister et interpres, tantum facit et intelligit quantum de naturae ordine re vel mente observaverit; nec amplius scit, aut potest.*” (Bacon, *Novum Organum*, I, 1); în traducere românească: „Omul, servitor și interpret al naturii, poate să înfăptuiască și să cunoască, atât cât a observat din ordinea naturii prin lucrul însuși sau prin spirit; în afară de aceasta, el nu mai cunoaște și nu mai poate nimic.” (Bacon, 1957, p. 35). Însă nu acest aforism și comentariile de care a beneficiat el ne preocupă aici, ci o altă afirmație baconiană învecinată (din același tratat), pe care a căutat s-o explice, cu diverse ocazii, filosoful american John Dewey (1859-1952). În acest scop, se cuvine, în

---

¹ Precizez că traducerea românească a tuturor citatelor englezești (întrebuințate în acest articol) îmi aparține.

prealabil, să pregătim terenul discuției, pentru a înțelege mai bine interpretările oferite de Dewey¹.

2. Interpretarea culturii vs. interpretarea naturii

Prin sintagma „deontologia interpretării” (sau „deontologia activității hermeneutice”) am în vedere o problemă de atitudine. Este vorba despre felul în care se cuvine să-l tratăm pe *celălalt*, adică pe cel de la care dorim să obținem un sens. În cazul unui obiect sau produs cultural, cum este, de pildă, un text filosofic, ne este relativ ușor să admitem că în spatele acestuia a stat o conștiință, că a fost creat cu o anumită intenție ș.a.m.d. Așadar, în domeniul culturii nu este absurd să discutăm despre existența sau despre necesitatea unei deontologii a interpretării (vezi Munteanu, 2014, pp. 51-61).

2.1. Mai dificil este să se susțină existența sau necesitatea unei deontologii în cazul interpretării faptelor naturale. Este evident că o (eventuală) hermeneutică a naturii este foarte diferită de hermeneutica orientată asupra culturii. În primul rând, după cum a arătat Aristotel (în *Fizica*, II, 2), obiectul natural este foarte diferit de obiectul cultural. În cazul celui dintâi, materia (anorganică sau organică) „urmărește” să se cristalizeze sub o anumită formă (materia tinde spre o formă); în cazul celui de-al doilea, lucrurile stau invers: forma de conștiință își caută în lumea exterioară o materie convenabilă (deci, forma tinde spre materie).

2.2. Eugeniu Coșeriu a mers și mai departe pe linia acestei deosebiri, aplicând distincția kantiană a celor două «lumi»: „Obiectele naturale aparțin lumii «necesității» care e guvernată de «cauze» ce produc anumite «efecte» și unde, prin urmare, constatarea a ceea ce se întâmplă în mod regulat, în anumite condiții, reprezintă o «lege naturală» sau o lege de necesitate empirică. Obiectele culturale,

---

¹ Se știe că John Dewey îl aprecia mult pe Francis Bacon (vezi Dewey, 1957, pp. 28-52; totodată, vezi și Dewey, 1933, pp. 25-26, în care sunt prezentați „idolii” baconieni), considerându-l adevăratul fondator al gândirii moderne. Este posibil ca unele sugestii – cum ar fi, bunăoară, deosebirea dintre cuvintele obișnuite și „simbolurile tehnice” (ori terminologiile) – să le fi găsit și în secțiunea (din *Novum Organum*, I, 59) în care Bacon discută despre *idolii forului*, unde putem citi următoarele: „Cuvintele însă, fiind de obicei formate potrivit priceperii mulțimii, ele taie lucrurile după acele linii care sunt cele mai izbitoare pentru intelectul vulgar. Și când un intelect mai ascuțit și o mai îngrijită observație ar voi să schimbe acele linii pentru a le potrivi cu adevăratele împărțiri ale naturii, cuvintele se opun. De aceea se întâmplă că discuțiile înalte și solemne ale învățaților se termină deseori în controverse asupra cuvintelor și numelor; cu care (după uzul înțelept al matematicienilor) ar fi mai prudent a începe, pentru a le pune în ordine, prin mijlocirea definițiilor.” (Bacon, 1957, p. 49).

în schimb, aparțin lumii specific umane a libertății – activităților și creațiilor libere ale omului – , unde «faptele» create nu sunt determinate de cauze, ci se produc în vederea unei finalități și, ca realizări obținute – dacă nu este vorba de «instrumente» care au și o finalitate exterioară – , coincid cu finalitatea lor; astfel, finalitatea *Iliadei* este *Iliada* însăși” (Coșeriu, 2000, pp. 50-51).

2.3. O știință aparte este istoria, definită ca „știință a individualului”. Și în această privință trebuie să evităm anumite confuzii, după cum a avertizat R.G. Collingwood. Chiar și în cazul științelor care aduc oarecum cu istoria, diferența acestora față de cea din urmă este reliefată de Collingwood (din perspectiva hermeneuticii sale; cf. Munteanu, 2020, pp. 286-290): „Nașterea sistemelor solare, originile vieții pe planeta noastră, cursul timpuriu al istoriei geologice – toate acestea nu sunt cercetări strict istorice, fiindcă istoricul nu va putea nicicând să le pătrundă cu adevărat, să le actualizeze în mintea sa: ele sunt știință, nu istorie, fiindcă, oricât de mult ar lua forma narațiunii, ele sunt narațiuni generalizate, dări de seamă despre cum trebuie să se fi petrecut lucrurile în orice lume, și nu dări de seamă despre cum s-au petrecut, în realitate, lucrurile în această lume” (Collingwood, 2013, p. 320)¹.

3. Principiul „supunerii în fața naturii cucerite”

Cu toate acestea, marele gânditor american John Dewey pare să fi susținut o altă idee, măcar spre amurgul vieții sale, după cum reiese din cele scrise într-o lucrare masivă, publicată postum, *Unmodern Philosophy and Modern Philosophy*. După părerea lui Larry A. Hickman (în prefața sa la cartea pe care tocmai am menționat-o; vezi Dewey, 2012, p. viii), John Dewey ar fi oferit în respectivul text o interpretare insolită felului în care a tratat Francis Bacon „domnia omului asupra naturii”. Neîndoielnic, punctul de plecare baconian, cel în care filosoful englez discută despre raportul dintre cauză² și efect, este acesta: „Știința și puterea omului

¹ Este vorba de un fragment din manuscrisul, descoperit în 1978, *Outlines of a Philosophy of History*, reprodus în Jan van der Dussen, *Collingwood's Philosophy of History in the Year of his An Autobiography* (vezi Collingwood, 2013, p. 320).

² R.G. Collingwood spune undeva că noțiunea de «cauză» cunoaște în evoluția gândirii omenești trei sensuri dezvoltate treptat unul din altul: (1) sensul manifestării exclusiv omenești (de care se ocupă istoria), cauzată de acțiunea liberă și deliberată a unui agent conștient și responsabil (care are nevoie de un motiv pentru a face așa ceva); (2) sensul propriu științelor practice ale naturii (cum sunt, bunăoară, ingineria, medicina etc.), când un eveniment sau o stare de lucruri din natură este produs(ă) ori împiedicat(ă) de un alt eveniment controlat/cauzat de om; (3) sensul specific științelor teoretice ale naturii, când evenimentul este cauzat de un alt eveniment (raportul fiind acela de tip cauză – efect), așadar fără intervenție omenească (Collingwood, 1940, pp. 286-287).

sunt unul și același lucru, fiindcă necunoașterea cauzei face să dea greș efectul. *Natura nu este învinsă decât ascultând de ea* [în original: ‘*Natura enim non nisi parendo vincitur*’; nota mea, Cr.M.]; ceea ce în teorie este cauză în practică este regulă.” (Francis Bacon, *Novum Organum*, I, 3; [Bacon, 1957, p. 35]). Însă nu este lipsit de relevanță să arăt că Dewey a vorbit și în alte locuri despre atitudinea omului față de natură, numai că acolo viziunea era cu totul alta¹.

3.1. Astfel, după Dewey, concepția care a dominat multă vreme științele naturii a derivat dintr-o perspectivă „culturală” ori „socială” proiectată asupra naturii: „Clasele distincte cărora lucrurile le aparțin prin însăși esența lor formează o ordine ierarhică. În natură există caste. Universul este constituit conform unui plan aristocratic, ba chiar feudal, pe bună dreptate. Speciile, clasele nu se amestecă ori nu se suprapun – cu excepția cazurilor accidentale, când rezultă haosul” (Dewey, 1957, p. 59). Teoria clasică a întocmirii lumii corespunde, în cele mai mici amănunte, unei ordonări ierarhice a claselor în funcție de „putere și demnitate”. În opinia aceluiași filosof american, nu avem deloc de-a face cu o analogie forțată între cosmologia antică și organizarea socială. Se știe prea bine că feudalismul se caracterizează, printre altele, și printr-o ordine dată de forța militară deținută, de raportul dintre cel înarmat și cel protejat etc. Or, dacă luăm în considerație noțiunile de «conducere» și de «ordin/comandă» pe care le implică ambele părți comparate, vom observa că o atare viziune persistă întrucâtva și în prezent. Termenul *lege* este definit astăzi ca o relație constantă în cadrul schimbărilor. Cu toate acestea, încă mai putem auzi (destul de frecvent) de legi care „gouvernează” evenimentele, creându-se impresia că, dacă n-ar exista legi care să le țină în rânduială, fenomenele s-ar manifesta într-o completă dezordine. Acest mod de a gândi „este o supraviețuire a descifrării relațiilor sociale în natură – nu neapărat o relație de tip feudal, însă [una precum] relația dintre conducător și condus, dintre suveran și supus. Legea este asimilată unei comenzi sau unei porunci” (Dewey, 1957, p. 64).

3.2. Știința modernă a modificat această optică întemeiată pe raportul dintre «superior» și «inferior». Tonul schimbării îl va fi dat însăși astronomia, care a demonstrat că Pământul nu se află într-o poziție privilegiată, nu este mai presus decât soarele, luna și stelele ș.a.m.d. Rămânând în domeniul analogiei de mai sus, Dewey este de părere că nu ar fi exagerat să se spună că s-a produs astfel o trecere de la *sistemul feudal* al claselor generale de rang inegal, dispuse gradat, la o

¹ Reiau în cele ce urmează (adică în paragrafele **3.1.-3.3.**), cu unele adaptări, câteva considerații formulate într-o altă lucrare (vezi Munteanu, 2015, pp. 101-113).

democrație a faptelor individuale de rang egal (Dewey, 1957, pp. 65-66). Desigur, o asemenea modificare de „paradigmă” a atras după sine și schimbarea felului în care sunt cercetate lucrurile. Principiile și legile științifice nu se află la suprafața naturii. Ele trebuie „smulse” naturii printr-o metodă complexă și bine pusă la punct, adică prin tehnica investigației. Vechile procedee – rațiunea pur logică și acumularea pasivă a observațiilor – sunt insuficiente în acest sens. În schimb, experimentarea activă, obligând faptele naturale să ia forme diferite de cele sub care se prezintă în mod obișnuit, ajunge mai repede la adevărul lor, tot așa cum „tortura îl poate sili pe un martor necooperant să destăinuie ceea ce ascunde” (Dewey, 1957, p. 32).

3.3. Așadar, se conturează două imagini oarecum distincte ale «legii naturale»: (1) o $LEGE_1$ care rezultă din observarea pasivă (și, întrucâtva, „superficială”) a naturii, o lege care se află în consonanță cu rațiunea pură și, ca atare, cu logica veche aristotelică (preponderent deductivă); (2) o $LEGE_2$ care rezultă din experimentarea activă a naturii, o lege care, pentru a putea fi „smulsă” naturii, necesită o logică (parțial) nouă (preponderent inductivă). Timp de aproape două milenii, prima perspectivă a fost dominantă (cf. și Whitehead, 1967, pp. 111-113). Într-o carte excelentă, *The Quest for Certainty*, John Dewey explică de ce lucrurile au stat astfel. Justificarea ar fi aceea că, într-o lume plină de neprevăzut, omul caută un spațiu securizant, caută să se pună la adăpost într-un fel sau altul. În acest scop, el are la dispoziție două soluții: (α) fie încearcă să câștige bunăvoința forțelor din mediul înconjurător (prin practici magice, ritualuri, sacrificii etc.), (β) fie inventează diverse meșteșuguri (arte) și, prin mijloacele acestora, ajunge să stăpânească puterile naturii în interesul propriu¹. În epoca lui Aristotel activitatea intelectuală (asociată cu răgazul) era la mare cinste, în timp ce munca fizică (pentru care erau folosiți îndeosebi sclavii) nu se bucura de prea multă prețuire, întrucât – se credea – „căutarea certitudinii complete poate fi realizată numai cu ajutorul cunoașterii pure” (Dewey, 1960, p. 8), singura care reușește să capteze imuabilul. În schimb, „tărâmul activităților practice este ținutul schimbării, iar schimbarea

---

¹ O sugestie îi putea veni lui Dewey, și în acest caz, tot de la Fr. Bacon: „[Ș]i până la urmă (ca un cinstit și credincios administrator) voi putea încredința oamenilor soarta lor, acum, când intelectul lor s-a eliberat și a ajuns oarecum la vârsta matură. Din acestea nu poate urma decât o îmbunătățire în starea omului și o creștere a puterii lui asupra naturii. Căci omul, prin păcat, a pierdut în același timp starea de nevinovăție și stăpânirea asupra creaturilor. Ambele aceste pierderi însă pot, chiar în această viață, să fie în oarecare măsură reparate; prima prin religie și credință, cealaltă prin artă și prin științe. Căci creația, în urma blestemului, nu s-a stricat cu totul și până la rădăcină, ci în virtutea maximei: «În sudoarea frunții tale îți vei câștiga pâinea», prin oarecare muncă (dar desigur nu prin dispute sau deșarte formule magice) ea poate fi subjucată, cel puțin în oarecare măsură, pentru a asigura pâinea omului, adică, în folosul vieții omenești.” (Bacon, *Noul Organon*, II, 52).

este întotdeauna contingentă; are în ea un element aleatoriu ce nu poate fi eliminat” (Dewey, 1960, p. 19). În felul acesta se înțelege de ce pentru vechii greci granița dintre teorie și practică era una bine trasată. Ea corespundea separării celor două lumi, cărora le reveneau două tipuri diferite de cunoaștere: „Una dintre ele este cunoașterea în adevăratul sens al cuvântului, adică *știința*. Aceasta are o formă rațională, necesară și neschimbătoare. Ea este *sigură*. Cealaltă, ocupându-se de schimbare, este credință sau opinie; este empirică și particulară; este contingentă, o chestiune de probabilitate, și nu de siguranță” (Dewey, 1960, p. 20).

4. Principiul lui Bacon reinterpretat de Dewey

În fine, de unde ar fi putut să-i vină în minte lui Dewey o nouă interpretare pentru cuvintele celebre ale lui Francis Bacon? Pe de o parte, interpretarea inedită ar fi putut deriva din însăși concepția pe care filosoful american și-o formase despre procesul cunoașterii, proces văzut ca o tranzacție (cf. Dewey, 1989, p. 96 și urm.). În plus, după cum proceda frecvent, Dewey a plecat de la diverse sugestii idiomatice, adică de la unele semnificații ale unor cuvinte englezești (căci el considera că intuiția vorbitorului face uneori mai mult decât cele mai sofisticate teorii). Astfel, Dewey se ocupă *in extenso* de semnificațiile cuvântului *mind* ‘minte’, remarcând că acesta este folosit în engleză și ca verb. Printre semnificațiile verbului cu pricina există și unele precum ‘a avea grijă de cineva’ (cum găsim, de exemplu, în *Mind the children!*) sau ‘a asculta (cu scopul de a se supune) de vorbele cuiva’ (*Mind my words!*). Activitățile desemnate de acest verb implică/presupun co-participare, interacțiune, tranzacție. În românește nu există un verb provenind de la *minte*, similar celui englezesc. O soluție de compromis ar putea fi, totuși, locuțiunea *a lua aminte (la ceva)*, pe care am utilizat-o în traducerea următorului paragraf în care Dewey oferă interpretarea menționată: „Proprietatea comportamentului implicată în luarea aminte [*mind*ing] ca ascultare [*obey*ing] este aceea asupra căreia a insistat Francis Bacon în doctrina sa potrivit căreia obediența față de natură este prima condiție a puterii prin care sunt stăpânite forțele ei. Cerința obedienței este o expresie a unei anumite autorități exercitate adecvat de condițiile reale asupra formării ideilor și credințelor. Pe partea negativă, conține (cu atât mai evident în cazul lui Bacon) o avertizare cu privire la nevoia eliberării actului de observație de orice preferință pentru o concluzie în defavoarea alteia, dacă preconcepția sau prejudecata care operează este un «idol» de tip personal sau de tip ortodox ca obicei socialmente fixat. Pe partea pozitivă, ea exprimă nevoia de respect suprem în toate cazurile de cunoaștere; de recunoaștere a

autorității realității; a marii importanțe a promptitudinii de a te supune la ceea ce condițiile naturale au de spus sau de transmis ca învățătură. Experiența cauzelor care au pus credințele pe un drum greșit, în chestiuni mici și mari deopotrivă, stă mărturie pentru necesitatea acelei atitudini care poartă numele semnificativ de *admitere*. Trebuie, metaforic vorbind, să lăsăm evenimentele înăuntru, și sunt atâtea piedici în calea admiterii lor, încât atitudinea supunerii cerute este radical diferită de aceea a acceptării pasive. Ascultarea sau supunerea, «obiectivitatea», implicată în luarea aminte a condițiilor specifice (sau a «lumii» în general) este o artă deprinsă numai prin disciplină și prin practică îndelungată. Calitatea care evidențiază atitudinea implicată este cea care, într-un alt context, se numește fidelitate, loialitate; tipul de *conformitate* cerut reprezintă un ideal, o obligație morală care necesită efort, dar care nu este niciodată dobândită în întregime. Este cea mai rară și cel mai greu de obținut dintre toate speciile de onestitate: integritatea intelectuală” (Dewey, 2012, p. 209).

5. În loc de concluzii

În consecință, în felul acesta se ajunge de la imaginea unei naturi silite (sub tortură) să-și dezvăluie secretele, la imaginea unei comunicări respectuoase din partea omului, care ascultă de natură (ca un învățăcel) pentru a-i fi revelate legile acesteia. Este și acesta un mod de a promova ideea conexiunii dintre matricea biologică și matricea culturală în baza principiului *continuum*-ului susținut de John Dewey în opera sa (vezi Dewey, 1938). Dintr-o asemenea atitudine se pot extrage unele elemente menite să contribuie la articularea unei deontologii a activității hermeneutice, o deontologie valabilă și pentru domeniul științelor naturii.

6. Referințe bibliografice

Bacon, F. (1957). *Noul Organon/The New Organon*, Translation by N. Petrescu and M. Florian, Introductory study by Al. Posescu. București: Editura Academiei R.P.R.

Collingwood, R.G. (1940). *An Essay on Metaphysics*. Oxford: Clarendon Press.

Collingwood, R.G. (2013). *An Autobiography and Other Writings, With Essays on Collingwood's Life and Work*, Edited with an Introduction by David Boucher and Teresa Smith. Oxford: Oxford University Press.

Coșeriu, E. (2000). *Lecții de lingvistică generală/Lessons in General Linguistics*. Translation from Spanish by Eugenia Bojoga. Chișinău: Editura Arc.

Dewey, J. (1933). *How We Think. A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston: D.C. Heath and Company.

Dewey, J. (1938). *Logic. The Theory of Inquiry*. New York: Henry Holt and Company.

Dewey, J. (1957). *Reconstruction in Philosophy*. Enlarged Edition with a New Introduction by the Author. Boston: Beacon Press.

Dewey, J. (1960). *The Quest for Certainty*. New York: Capricorn Books.

Dewey, J. (1989). *The Later Works, 1925-1953, Volume 16: 1949-1952*, Edited by Jo Ann Boydston, With an Introduction by T.Z. Lavine. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Dewey, J. (2012). *Unmodern Philosophy and Modern Philosophy*, Edited and with an Introduction by Phillip Deen, Foreword by Larry A. Hickman. Carbondale and Edwardsville: Southern Illinois University Press.

Munteanu, Cr. (2014). Despre o hermeneutică a sensului bazată pe «principiul încrederii»/ On a Hermeneutics of Sense Based on the 'Principle of Trust', in *Limba română* (Chişinău), 6, pp. 51-61.

Munteanu, Cr. (2015). Logică și legislație. Câteva observații lingvistico-filosofice/ Logic and Legislation. Some Linguistic and Philosophical Remarks, in *Limba română* (Chişinău), XXV, 3-4, pp. 101-113.

Munteanu, Cr. (2020). Robin George Collingwood's Philosophical Influence on Eugenio Coseriu's Hermeneutical Conception, in *EIRP Proceedings*, Vol. 15 (2020). Galați: Danubius University Press, pp. 286-290.

Palmer, R.E. (1969). *Hermeneutics. Interpretations Theory in Schleiermacher, Dilthey, Heidegger, and Gadamer*. Evanston: Northwestern University Press.

Whitehead, A.N. (1967). *Adventures of Ideas*. New York: The Free Press.

Zimmermann, J. (2015). *Hermeneutics. A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.